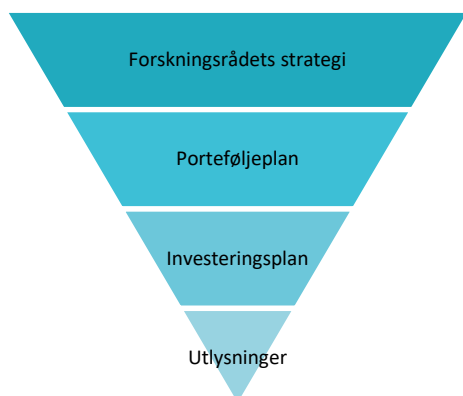

Porteføljeplan

Gjelder fra 2022

Demokrati, styring og fornyelse

Innledning

Figur 1: Figuren viser hvordan porteføljeplanen bygger på Forskningsrådets overordnede strategi, og er tenkt operasjonalisert gjennom investeringsplaner og utlysninger.

Denne porteføljeplanen beskriver Forskningsrådets bidrag innenfor Demokrati, styring og fornyelse. Planen er knyttet til Forskningsrådets overordnede strategi. Den beskriver investeringsmål, tiltak og forventede virkninger og samfunnseffekter av investeringene som skal iverksettes gjennom porteføljestyrets egne investeringer. Den beskriver også tiltak som forventes iverksatt gjennom investeringer gjort av andre porteføljestyre og gjennom internasjonalt samarbeid. Porteføljeplanen operasjonaliseres gjennom investeringsplanen, som inneholder konkrete prioriteringer og planer for utlysninger og andre tiltak for en treårsperiode. Grunnlaget for investeringsplanene er i tillegg til denne porteføljeplanen, årlige porteføljeanalyser, årlige tildelte budsjetter og langtidsbudsjett.

1 Fremtidsblikk

Dette avsnittet blir utformet etter den eksterne høringsrunden, og skal fungere som en inspirerende fremstilling av det vi vil oppnå innenfor porteføljeområdet.

2 Porteføljens omfang

Porteføljen for demokrati, styring og fornyelse (DEMOKRAT-porteføljen) støtter i særlig grad nivå- og sektorovergripende forskning som gir grunnlag for en kunnskapsbasert offentlig forvaltning og politikk for fornyelse og innovasjon av offentlig sektor. DEMOKRAT-porteføljen omfatter alle prosjekter i Forskningsrådet og EU-prosjekter, slik de er beskrevet innenfor dimensjonene fag/teknologi, tema, anvendelsesområder og FoUoI-verdikjede. Nedenfor er en beskrivelse av hva som inngår i denne porteføljen.

Fag

Porteføljen består i hovedsak av utfordringsdrevet og anvendt forskning og utviklingsarbeid. Samfunnsutfordringene porteføljen adresserer, er sammensatte og komplekse, og krever at de enkelte fagområdene og sektorene ses i sammenheng og utvikler samarbeid. Derfor er porteføljen i stor grad tverrfaglig. Hovedtyngden er innenfor samfunnsvitenskap, særlig statsvitenskap, sosiologi, økonomi, medievitenskap og juss, samt tverrfaglige områder som samfunnssikkerhet, planfag og innovasjon. Porteføljen omfatter også fagene teknologi og naturvitenskap, helsefag og humaniora.

Tema

Porteføljens temaer er knyttet til problemstillinger innenfor demokrati, styring og forvaltning,

samfunnssikkerhet, makroøkonomi, juridiske problemstillinger og forskning på innovasjon og samfunnsutvikling. En stor del av kunnskapsutviklingen skal gi fornyelse og innovasjon i offentlig sektor. Innsatsen favner alle ansvarsområder i offentlig sektor, både stat og kommune, og har grenseflater til en rekke andre porteføljer.

Anvendelsesområder

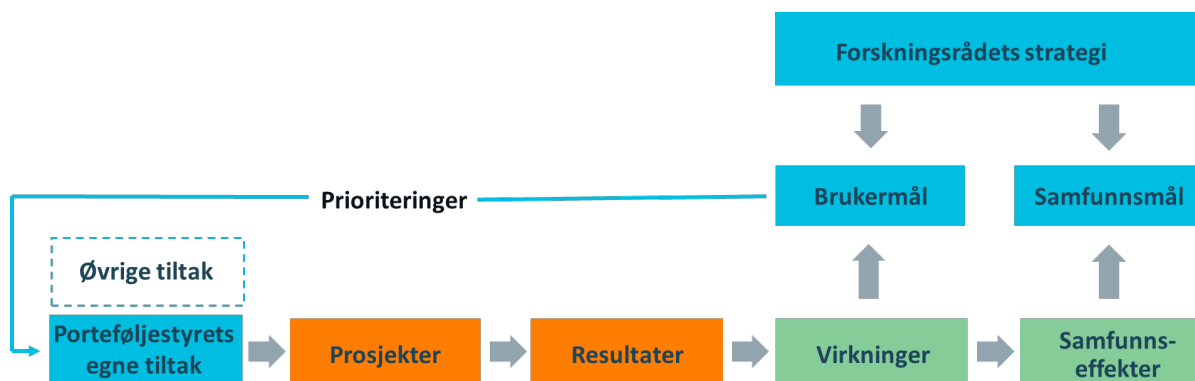
Kunnskapsutviklingen i porteføljen har særlig betydning for fornyelse og innovasjon i offentlig sektor, og for utviklingen av rammebetingelser for næringsliv og sivilsamfunn. Forskningen anvendes i lov- og planarbeid, forvaltning og organisering av statlig, kommunal og privat sektor. Denne forskningen har stor betydning for en lang rekke sektorer. For eksempel er samfunnssikkerhet et område hvor justissektoren har ansvar for samordning, mens øvrige sektorer har ansvar innenfor sitt område.

FoUol-verdikjede

Porteføljen omfatter hele verdikjeden fra grunnforskning via anvendt forskning til utviklingsarbeid og innovasjon. Hovedtyngden av kunnskapsutviklingen er anvendt forskning og innovasjon, med innslag av grunnleggende forskning. Innovasjonsprosjektene er brukerstyrte prosjekter, i tillegg har også en stor andel av den anvendte forskningen forpliktende brukermedvirkning.

3 Investeringsmål

Investeringsmålene er forankret i Forskningsrådets strategi og består av **samfunns mål** og **bruker mål**¹. De tiltak som settes i gang av Forskningsrådet, skal resultere i noen forventede virkninger og samfunnseffekter i henhold til en investeringslogikk (se figur 1). Se vedlegg 1 for en oversiktlig fremstilling av denne porteføljens investeringslogikk.

Figur 1. Skjematisk illustrasjon av investeringslogikken som ligger til grunn for porteføljeplanen.

3.1 Samfunns mål

DEMOKRAT-porteføljen skal bidra til å realisere hovedmålene i Strategi for Norges forskningsråd 2020-2024², spesielt hovedmålet om *Omstilling i næringsliv og offentlig sektor* (ref. figur 2). I tillegg

¹ Dette er i henhold til Direktoratet for økonomistyring: [Kort om mål- og resultatstyring i statlig styring - DFØ \(dfo.no\)](https://www.dfo.no/kort-om-mal-og-resultatstyring-i-statlig-styring)

² [Strategi for Norges forskningsråd 2020-2024](https://www.forskningsradet.no/strategi-for-norges-forskningsrad-2020-2024)

vil porteføljen gi viktige bidrag til hovedmålet om *Bærekraftig utvikling* og hovedmålet om *Grensesprengende forskning og radikal innovasjon*. Innenfor de strategiske områdene i Forskningsrådets strategi vil porteføljen særlig bidra til *Samhørighet og globalisering*. I tillegg vil porteføljen bidra innenfor *Teknologi og digitalisering*, bl.a. knyttet til digital transformasjon i offentlig sektor, digital sikkerhet og bærekraftig samfunnsutvikling. Porteføljen vil også bidra til de strategiske områdene *Hav*, *Grønt skifte*, *Helse og velferd*, gjennom temaer som lokal, regional og nasjonal forvaltning og regulering, (smart)by- og arealplanlegging (kyst/kystsone), klimatilpasninger, sikkerhet, offentlig sektors og sivilsamfunnets rolle.

Figur 2. Målbildet i Forskningsrådets strategi 2020-2024.

Porteføljeplanen er forankret i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning. I tillegg er flere stortingsmeldinger relevante for denne porteføljen. Vi vil særlig trekke frem Meld. St. 14 (2020-2021) *Perspektivmeldingen 2021*, Meld. St. 30 (2019-2020) *En innovativ offentlig sektor* og Meld. St. 5 (2020-2021) *Samfunnssikkerhet i en usikker verden*.

Porteføljen skal gi kunnskap om offentlig sektors evne til å møte store samfunnsutfordringer og kriser. Porteføljen skal også bidra til å nå FNs bærekraftsmål, til å sikre en bærekraftig sosial og økonomisk samfunnsutvikling, nasjonalt og globalt, og samtidig få til det grønne skiftet.

Porteføljen adresserer særlig disse fire samfunnsutfordringene:

- Økt kompleksitet og avhengighet
- Et åpent, sårbart samfunn i en global verden
- Demokratiet utfordres
- Velferdsstatens finansielle grunnlag

For å møte de fire samfunnsutfordringene og bidra til å realisere Forskningsrådets strategi, har DEMOKRAT-porteføljen fem definerte samfunns mål. Samfunnsmålene beskriver hvilke samfunnseffekter forsknings- og innovasjonssinnsatsen skal innrettes mot.

Denne porteføljeplanen har følgende samfunns mål:

1. En innovativ offentlig sektor som løser komplekse samfunnsutfordringer og møter FNs bærekraftsmål.
2. Et inkluderende samfunn med robust demokrati basert på tillit, legitimitet og likeverd.
3. Et trygt, åpent samfunn med en effektiv ivaretagelse av samfunnssikkerheten.
4. En kunnskapsbasert utvikling av politikk og forvaltning på statlig og kommunalt nivå.
5. En velferdsstat med en økonomisk bærekraftig politikk.

3.2 Brukermål

En nødvendig forutsetning for å realisere samfunnsmålene er et velfungerende forsknings- og innovasjonssystem. For porteføljen er det særlig viktig at aktører i forskningsinstitusjonene, offentlige sektor, næringslivet og sivilsamfunnet samarbeider om kunnskapsutviklingen. Det er et overordnet brukermål at innsikt og kunnskap fra forskningen tas i bruk på de ulike samfunnsarenaene og sektorer – og i forskning og fagmiljøene selv. Sentrale brukere, i tillegg til forskningsmiljøer, er politikere, relevante departementer, direktorater og etater, regional og lokal forvaltning, næringsliv og sivilsamfunn.

Denne porteføljeplanen har følgende brukermål:

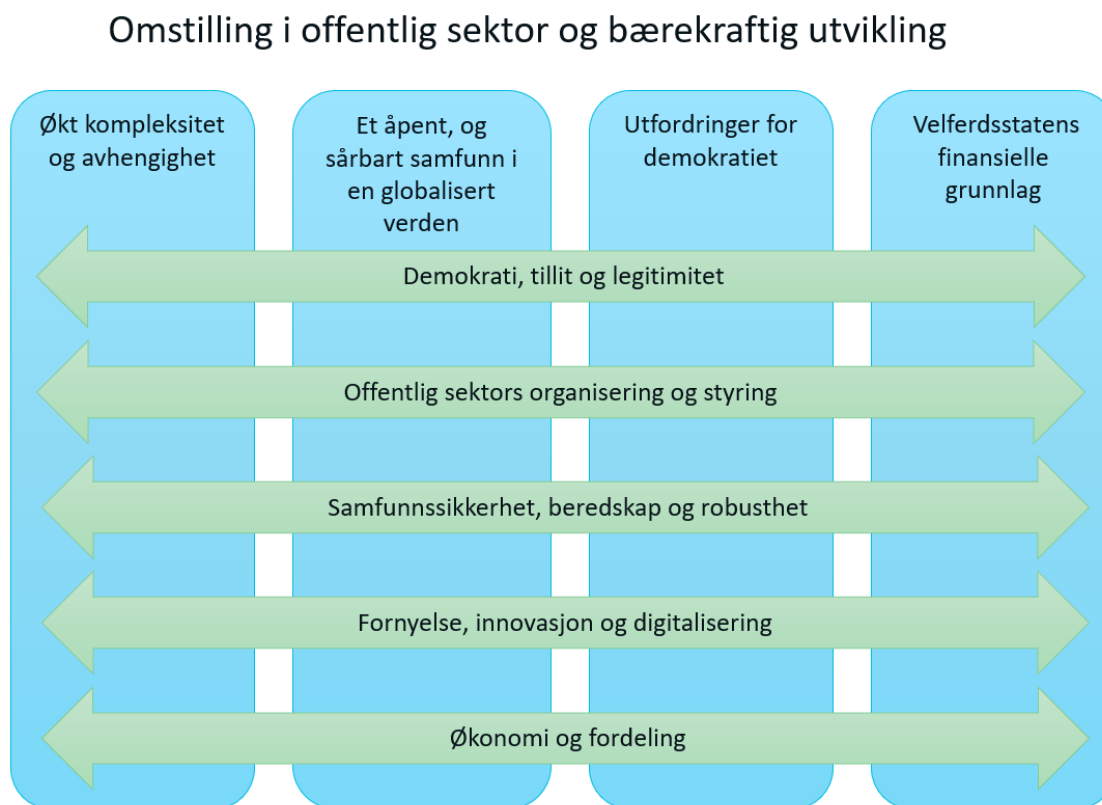
1. Forskere og fagmiljøer innenfor alle porteføljens tematiske områder holder høy kvalitet og deltar aktivt i internasjonalt forsknings-, utviklings- og innovasjonsarbeid.
2. Forsknings- og innovasjonsmiljøer samarbeider på tvers av fag og med offentlig sektor om kunnskapsutviklingen og løsninger på samfunnsutfordringene.
3. Offentlig sektor jobber kunnskapsbasert for å få til omstilling og digital transformasjon.
4. Offentlig sektor utvikler nye samarbeidsformer på tvers av nivåer og sektorer, som bidrar til mer helhetlige løsninger på komplekse samfunnsutfordringer.
5. Offentlig sektor legger til rette for omstilling i samfunnet gjennom et godt samspill med næringsliv, sivilsamfunn og innbyggere.
6. Sivilsamfunn og innbyggere har tillit til forskning, de deltar i kunnskapsutviklingen og er med på å skape innovative og bærekraftige løsninger.
7. Politikere og offentlig forvaltning har tillit til forskning og gjør bruk av kunnskap for politikkutforming og virkemiddelutvikling innenfor porteføljens forvaltningsområder.

4 Prioriteringer

For å kunne møte de store utfordringene Norge og resten av verden står overfor, er det nødvendig å få til en omstilling i samfunnet som sikrer en bærekraftig utvikling både miljømessig, sosialt og økonomisk. Offentlig sektor er samfunnets redskap for å sikre fellesskapets interesser, forvalte fellesskapets ressurser og ta vare på og legge til rette for sine innbyggere, og er derfor helt sentral i omstillingen samfunnet må igjennom.

DEMOKRAT-porteføljen skal frambringe kunnskap om offentlig sektors evne og muligheter til å møte store samfunnsutfordringer og kriser, og om hva som trengs for å videreutvikle og styrke et demokratisk, inkluderende og likestilt samfunn. Porteføljen skal gi kunnskap om hvordan vi utvikler en effektiv offentlig sektor, som finner nye løsninger på samfunnsutfordringene i samarbeid med forskningsmiljøer, næringsliv, sivilsamfunn og innbyggere.

Figuren nedenfor angir porteføljens tematiske områder og hvilke samfunnsutfordringer den skal bidra til å løse. De fire søylene viser utfordringene og de fem horisontale pilene angir de tverrgående tematiske områdene.

Figur 3 Samfunnsutfordringer og tematiske områder i porteføljene.

Nedenfor utdypes utfordringene.

Økt kompleksitet og avhengighet

Sektorprinsippet i offentlig sektor sikrer en ansvars- og oppgavefordeling, men gir samtidig utfordringer knyttet til samordning på tvers av sektor og nivåer. Komplekse samfunnsutfordringer kjennetegnes av at ansvaret for løsningene er spredt på mange aktører, med gjensidige avhengigheter og uforutsigbarhet. Utfordringene går ofte på tvers av juridiske, organisatoriske og profesjonelle skillelinjer, og ulike kunnskaps- og verdisystemer. Hvordan kan offentlig sektor utvikle samarbeidsformer der tjenester og områder ses i sammenheng, og der langsiktige løsninger skapes på tvers av sektorer og nivåer og mellom offentlig sektor, næringsliv og sivilsamfunn?

Et åpent, sårbart samfunn i en globalisert verden

Økt globalisering gir muligheter, men også usikkerhet og risiko for alvorlige hendelser knyttet til blant annet klima og miljø, naturkatastrofer, pandemier, energi- og matsikkerhet, informasjons- og kommunikasjonssikkerhet, terror, sabotasje og kriminalitet. Utfordringene krysser nasjonale grenser og kan ikke sees isolert fra internasjonale forhold. Hvordan kan samfunnet gjøres mindre sårbart, samtidig som det forblir åpent?

Utfordringer for demokratiet

Demokratiet, rettsstaten og de demokratiske institusjonene er bærebjelken for et inkluderende og likeverdig samfunn. Vi ser at demokratier utfordres av økonomiske, sosiale og kulturelle forhold. Økt polarisering har satt den kunnskapsbaserte og åpne offentlige debatten under press. Dette ser vi også tendenser til i Norge. Teknologiutviklingen har gitt muligheter for økt deltakelse, men samtidig utfordringer ved at falske nyheter, desinformasjon og konspirasjonsteorier kan spres uimotsagt. Digital kompetanse er ulikt fordelt og kan skape nye skillelinjer. Ny teknologi gir også stater, internasjonale selskaper og organisasjoner muligheter til å samle inn store mengder data som kan utfordre personvern og nasjonal sikkerhet. Økende økonomisk ulikhet vil også kunne påvirke maktfordelingen og tilliten til demokratiet. Et sentralt spørsmål er hvordan fremtidens demokratiske institusjoner vil se ut. Hvordan utvikle demokratiske institusjoner som rommer mangfold og ulike tankesett, og som samtidig motvirker polarisering, ulikhet og utenforskap? Hvordan sikre at myndighetenes maktutøvelse er legitim og transparent, og at det gis mulighet for bred deltakelse og medvirkning?

Velferdsstatens finansielle grunnlag

Norge har hatt en svekket produktivitetsvekst de siste tiårene. Over tid vil oljeinntektene avta, og vi vil få lavere vekst i skatteinntektene, samtidig som statens utgifter øker raskere enn inntektene, som følge av den generelle samfunnsutviklingen og demografiske endringer. Det vil være relativt sett færre i arbeidsdyktig alder, og flere vil stå utenfor arbeidslivet. Velferdsordningene er basert på at forholdet mellom dem som yter og dem som mottar, ikke blir for skjevt. Hvordan sikrer vi en bærekraftig økonomi, som gir finansielt grunnlag for å opprettholde den norske velferdsstaten?

Porteføljestyret har foretatt prioriteringer for å kunne møte disse samfunnsutfordringene. Prioriteringene omtales nedenfor.

4.1 Faglige prioriteringer

For å møte samfunnsutfordringer innenfor DEMOKRAT-porteføljens område, er det behov for kunnskap fra mange fagområder, særlig samfunnsvitenskap, men også humaniora, helsefag og teknologiske fag, gjerne i tverrfaglig samarbeid. Tverrfaglige områder som samfunnssikkerhet, planfag og innovasjon, er også sentrale.

I tillegg vil det fortsatt være behov for et ekstra løft på noen fagområder, og særlig styrke innslagene fra juridiske og økonomiske fag. Perspektiver fra humaniora er også viktige for å bidra til et bredere kunnskapsgrunnlag på porteføljens områder.

Porteføljen skal bidra med forskning av høy kvalitet som er langsiktig og kunnskapsbyggende, og som tar opp problemstillinger både av grunnleggende og anvendt karakter. Det vil være rom for forskning som omfatter teori- og metodeutvikling knyttet til porteføljens områder. Porteføljestyret vil også legge til rette for og prioritere teoretisk mangfold og metodisk bredde i porteføljen.

Det er et generelt behov for å øke kapasitet og kompetanse i fagmiljøene innenfor porteføljens områder, samt utvikle infrastruktur som kan styrke bruken av kvantitative data i forskningen.

4.2 Tematiske prioriteringer

Porteføljen har følgende prioriteringer innenfor de fem tverrgående tematiske områdene:

Demokrati, tillit og legitimitet

Et robust demokrati og et samfunn med sosial bærekraft er kjennetegnet ved verdier som likeverd, trygghet, tillit, bred involvering og deltakelse. Vi trenger kunnskap om samfunnets sårbarhet og om

avveining mellom hensyn til rettssikkerhet, menneskerettigheter og samfunnssikkerhet. Det er behov for kunnskap om de demokratiske institusjonene, blant annet knyttet til styring, myndighetsutøvelse, tjenesteproduksjon og samfunnsutvikling. Andre problemstillinger er knyttet til hvordan legitimitet og transparens ivaretas, og til medienes maktkritiske rolle. Det er også kunnskapsbehov knyttet til det norske parti- og valgsystemet, lokaldemokratiet og hvordan det lokale og nasjonale handlingsrommet påvirkes av globale og overnasjonale forpliktelser og føringer. Vi trenger kunnskap om hvordan myndighetene legger til rette for medvirkning, deltakelse og involvering i utvikling av politikk og tjenester, og hvordan myndighetene svarer på medborgeres og andre aktørers egeninitierte deltakelse. Videre trengs det kunnskap om hvordan vi sikrer en velfungerende demokratisk offentlighet med ytringsfrihet og lik tilgang til informasjon, herunder medienes samfunnsrolle.

Offentlig sektors organisering og styring

Porteføljen skal få fram kunnskap om de sektorovergrepene knyttet til offentlig sektors rolle som samfunnsutvikler og som ivaretaker av samfunnssikkerheten. Denne rollen handler bl.a. om juridiske rammeverk, organisering, styring og planlegging, hvordan offentlig sektor samarbeider med privat og frivillig sektor, og hvordan det legges til rette for innbyggerinvolvering. Det er behov for kunnskap som retter seg både mot statlig, regionalt og kommunalt nivå, forholdet mellom nivåene og statlig styring av kommunesektoren. Her kommer behovet for horisontal og vertikal samordning og flernivåstyring inn. Vi trenger også kunnskap om byenes og byregionenes særlige utfordringer og muligheter, og om forholdet mellom urbane og rurale strøk. Det trengs kunnskap om det politiske og administrative styringssystemet, blant annet knyttet til hvordan offentlige formål omsettes til politiske beslutninger, planlegging og konkrete tiltak, samt implementering og effekter av tiltakene.

Samfunnssikkerhet, beredskap og robusthet

Vi trenger å utvikle kunnskap som gir økt risikoforståelse, slik at samfunnet er rustet til å møte uønskede hendelser, kriser og katastrofer, samtidig som myndighetene opprettholder viktige samfunnsfunksjoner og ivaretar befolkningens liv, helse og grunnleggende verdier. Vi må forstå hvordan samfunnssikkerheten kan utvikles gjennom beredskap og bærekraftige systemer som imøtekommer både dagens og fremtidens behov, og som ivaretar en effektiv håndtering både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Hvordan kan offentlige myndigheter på ulike nivå ivareta sitt ansvar, samtidig som privat sektor, sivilsamfunn og innbyggerne involveres og tar sin del av ansvaret for samfunnssikkerhet og beredskap? Vi trenger kunnskap om hvordan myndighetene kan ivareta styringskapasitet og styringslegitimitet i håndtering av kriser generelt og tilpasset ulike former for kriser som f.eks. klimaendringer, store ulykker, pandemier og terror.

Fornyelse, innovasjon og digitalisering

For å kunne møte fremtidens utfordringer, trenger vi å utvikle en omstillingsdyktig og innovativ offentlig sektor. Det er behov for kunnskap for å utvikle et velfungerende økosystem for innovasjon i offentlig sektor og et godt samspill mellom aktører i sektoren og forskningsmiljøene, virkemiddelaktører, næringsliv, sivilsamfunn og befolkning. Vi trenger kunnskap om hvordan offentlig sektor best kan utnytte mulighetene som digitalisering og ny teknologi gir for fornyelse og innovasjon. Hvordan kan offentlig sektor motiveres til i større grad å teste, utvikle og ta i bruk nye løsninger, hvordan åpne for en større risikovilje? Hvordan sikre et regelverk som fremmer utvikling og implementering, og samtidig ivaretar personvern og sosiale forhold?

Økonomi og fordeling

Porteføljen skal gi kunnskapsgrunnlag for en økonomisk politikk for å møte klima- og miljøkrisen og andre globale og nasjonale hendelser og kriser. Det er behov for å utvikle økonomiske modeller for å svare på de sosiale, økonomiske og miljømessige utfordringene både på lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt nivå. Det finansielle grunnlaget for velferdsstaten, herunder skatte- og avgiftspolitikken, er også et sentralt kunnskapsområde. Vi trenger kunnskapsgrunnlag for å forstå hvordan vi kan utvikle en fordelingspolitikk som sikrer en rettferdig fordeling og lik mulighet til velferdssamfunnets goder.

4.3 Prioriterte anvendelsesområder

Mange av samfunnsutfordringene i porteføljen krever samarbeid mellom aktører i ulike sektorer og med andre porteføljer i Forskningsrådet. Brukere av forskningsinnsatsen vil være politikere og forvaltning på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. I tillegg er også forskningsmiljøene brukere av forskningen, gjennom å bygge kapasitet og kompetanse som bidrar til en bred og internasjonalt orientert kunnskapsbase.

Denne porteføljen bidrar hovedsakelig med bred, sektorovergripende kunnskapsutvikling, med anvendelser på mange nivåer og på tvers av sektorer. Kunnskapsutvikling er også rettet mot noen prioriterte politikkområder og sektorer. Den sektorovergripende kunnskapsutviklingen vil være kunnskap om innovasjon i offentlig sektor, kunnskap om demokrati, styring, forvaltning, om offentlig sektor som samfunnsaktør, og om samfunnssikkerhet, rettsutvikling og makroøkonomi. Porteføljen vil bidra til mer sektorspesifikk kunnskap for justissektor, statlig og kommunal sektor og finanssektoren.

Porteføljen skal særlig styrke kunnskapsgrunnlaget for politikkutforming på statlig og kommunalt nivå, knyttet til lover og reguleringer, økonomiske og organisatoriske rammebetingelser og andre styringsvirkemidler. I tillegg brukes forskningen til tverrgående forvaltningsutvikling knyttet til ressursbruk, organisering, samordning og styring innenfor ulike sektorer og på ulike nivåer.

Anvendelsesområder er blant annet innenfor samfunnssikkerhet og beredskap, kriminalitetsbekjempelse og digitalisering. Forskningen brukes til å utvikle nye organisasjonsmodeller, tjenester og løsninger for å møte utfordringer og behov knyttet til forvaltning og tjenestetilbud.

4.4 Strukturelle prioriteringer

Ulike typer kunnskapsproduksjon prioriteres i porteføljen, fra grunnleggende forskning, via handlingsrettet og anvendt forskning, til forskning med brukerinvolvering og tett kobling til praksisfeltet, innovasjon og utviklingsarbeid. Det er også behov for å sikre relevant infrastruktur og større tverrfaglige satsinger innenfor porteføljens områder. Hovedvekten er på anvendt forskning og innovasjon, men det er og behov for innslag av grunnleggende forskning. Finansiering av innovasjonsprosjekter og førkommersielle anskaffelser prioriteres også.

Infrastruktur

Nasjonal satsning på forskningsinfrastruktur (INFRASTRUKTUR) skal være med på å bygge opp relevant og oppdatert nasjonal infrastruktur som norske forskningsmiljøer og næringsliv har tilgang til. [Norsk veikart for forskningsinfrastruktur](#) utgjør det strategiske grunnlaget for bevilgninger over Forskningsrådets budsjett og planlegging av framtidige utlysninger til forskningsinfrastruktur. Disse bevilgningene er et viktig bidrag for å oppnå DEMOKRAT-porteføljens overordnede mål, ved at de bygger nasjonal infrastruktur som er avgjørende for utvikling av tverrfaglig samfunnsvitenskapelig

forskning. Dette omfatter blant annet nasjonale databaser og teknologisk utstyr, som utvikler, samordner, standardiserer og tilgjengeliggjør data.

Fornyelse og innovasjon i offentlig sektor

Det er behov for et velfungerende økosystem for innovasjon i offentlig sektor. Et forsknings- og innovasjonssystem for å fremme og stimulere til omstilling og innovasjon i offentlig sektor, er avgjørende for å nå målene for denne porteføljen. Aktører i statlige og kommunale sektorer, i utdannings- og forskningsmiljøer, hos virkemiddelaktører, i næringslivet og sivilsamfunn er alle viktige inn i forsknings- og innovasjonssystemet.

Porteføljen skal bidra til å styrke og utvikle samarbeidsmodeller mellom forsknings- og utdanninginstitusjoner og offentlige aktører nasjonalt og lokalt. Flere kommuner og forsknings- og utdanninginstitusjoner har etablert samarbeid etter en "universitetskommune-modell", dette bør løftes frem og utvikles videre. Samarbeidsmodeller som kobler offentlig, privat og sivil sektor, bør også styrkes og videreutvikles mer systematisk. Dette kan bidra til omstilling i alle sektorer. Ett av flere virkemidler er innovative anskaffelser, der offentlige og private aktører samarbeider om å finne nye løsninger. Dette vil også være med på å bygge et innovativt næringsliv og gi nye markedsmuligheter.

Virkemidler for innovasjon i offentlig sektor, der offentlig sektor selv er i førersetet, må styrkes og videreutvikles. Det er behov for tiltak og virkemidler for å øke kapasitet og håndtere barrierer for innovasjonsarbeid i offentlige virksomheter. Virkemidlene må være treffsikre og utformet på en slik måte at de oppleves som relevante, og legger til rette for nytte og verdiskaping.

Andre prioriteringer

Med *åpen forskning* endres måten forskningen utføres, deles og vurderes på, og potensialet for høy kvalitet og gjennomslag i samfunnet øker. Åpen forskning skal inngå i utviklingen av porteføljens virkemidler, bl.a. gjennom tiltak som gir bedre tilgang til forskningsdata, utvikling av metoder, utnyttelse av forskningsresultater i forskning og innovasjon, brukervedvirkning og involvering.

Ansvarlig forskning og innovasjon (RRI – Responsible Research and Innovation") har de senere årene vokst fram som en viktig tilnærming i internasjonal forsknings- og innovasjonspolitik. Overordnet omfatter RRI tilnærminger til forskning og innovasjon som tar sikte på å forutse og vurdere potensielle virkninger og samfunnsmessige forventninger, med mål om å skape inkluderende og samfunnsansvarlig forskning og innovasjon. I alle hovedtilnærmingerne til RRI er demokratisering av forskning og innovasjon gjennom medvirkning en viktig dimensjon. I praksis prøver Forskningsrådet ut ulike tilnærminger til RRI. RRI står som en sentral arena for læring og utvikling i møtet med de store samfunnsutfordringene, i mye av Forskningsrådets arbeid.

Porteføljen vil følge Forskningsrådets retningslinjer for å ivareta *kjønnsbalansen* i forskningsprosjektene og *kjønnsperspektivet* i forskningen. Gjennom utlysning av midler og prioriteringer mellom prosjekter av høy kvalitet, vil vi sørge for kjønnsbalanse i porteføljen, særlig blant prosjektledere og personer i rekrutteringsstillinger, og stimulere til ivaretagelse av kjønnsperspektivet i forskningen.

I Regjeringens Nordområdemelding - Meld. St.9 (2020-2021) *Mennesker, muligheter og norske interesser i nord* står kunnskap sentralt, og det understrekes at en tettere kopling mellom næringsliv, forsknings- og kunnskapsinstitusjoner er viktig for å realisere vekst i nord. Forsknings betydning for grønn omstilling understrekes. Forskningsrådets strategi for nordområdeforskning fra 2019, som

omfatter Nord-Norge og Svalbard med havområdene rundt, erkjenner at nordområdene har særskilte utfordringer og kunnskapsbehov som må dekkes gjennom forskning og innovasjon. For DEMOKRAT-porteføljen gjelder dette blant annet samfunnssikkerhet, og demokrati og styring.

De nye målene for *Det europeiske forsknings- og innovasjonsområdet* (ERA) innebærer at innretningen av Horisont Europa og andre EU-programmer samkjøres for å unngå duplisering. Samspillet mellom den nasjonale og europeiske konkurransearenaen er derfor særdeles viktig. Vi må derfor legge til rette for at våre porteføljer, de kommende EØS-programmene og eventuelle norske samfunnsoppdrag kobles tett sammen med hverandre og ses i sammenheng med både europeiske og øvrige internasjonale programmer og satsinger. Synergiene og samspillet mellom nasjonale og europeiske arenaer får stor betydning i arbeidet med å nå porteføljepå planens investeringsmål.

4.5 Prioriteringer i forholdet til EUs rammeprogram (Horisont Europa)

Det er fire ulike strategier for hvordan våre investeringer tar hensyn den europeiske og internasjonale arenaen:

- **Kvalifisere:** De nasjonale satsingene skal bidra til å kvalifisere norske aktører til å konkurrere på internasjonale arenaer.
- **Forsterke:** Gjennom deltagelse i internasjonale prosjekter får Norge tilgang til verdensledende forskningsmiljøer, forskningsinfrastrukturer, kunnskap, nettverk, verdikjeder og markeder. De nasjonale investeringene bør innrettes slik at de best mulig kan bygge videre på resultatene fra den internasjonale porteføljen.
- **Forskyve i tid:** For å utnytte den tilgjengelige kapasiteten hos norske forskningsinstitusjoner og næringsliv best mulig, blir det viktig å planlegge tidspunkt for nasjonale utlysninger slik at de ikke overlapper i tid med tilsvarende utlysninger i Horisont Europa.
- **Arbeidsdeling:** På enkelte områder vil europeiske og andre internasjonale satsinger dekke Norges kunnskapsbehov og involvere norske aktører på en så god måte at nødvendig nasjonal kompetanse er sikret. På slike områder kan porteføljestyrene velge å skalere ned eller droppe nasjonale utlysninger.

Horisont Europa er inndelt i tre ulike pilarer; grunnforskning, innovasjon, og FoU som skal løse samfunnsutfordringer. Samfunnsutfordringene er igjen inndelt i seks ulike tematiske klynger. I tillegg fokuseres det nå på *Samfunnsoppdrag (Missions)*, som er en ny satsing i Horisont Europa. Missions forutsetter et system for innovasjon med deltagelse fra ulike typer aktører og brukere av FoU, inkludert regioner, kommuner og offentlig sektor generelt. Videre stiller Missions krav til at regioner, byer og kommuner tar sentrale roller i gjennomføringen, og at departementer, direktorater og etater støtter tett opp om dette arbeidet.

For denne porteføljen er det to klynger som er særlig aktuelle, fordi de overlapper med nasjonale temaer. Dette er klynge 2 og 3, *Kultur, kreativitet og inkluderende samfunn* og *Samfunnssikkerhet*.

- Kultur, kreativitet og inkluderende samfunn, demokrati og sosial og økonomisk transformasjon.
- Samfunnssikkerhet, beredskap og håndtering av katastrofer og kriser, grensekontroll, maritim sikkerhet, organisert kriminalitet, trygge byer og digital sikkerhet.

I de fire andre klyngene i Horisont Europa er det også tematiske prioriteringer som er aktuelle for denne porteføljen. Offentlige aktører har store muligheter og er etterspurt som deltakere i svært mange utlysninger.

4.6 Andre prioriteringer

FNs bærekraftsmål

Det er et overordnet politisk mål å utvikle samfunnet i tråd med FNs bærekraftsmål. Disse målene ligger også til grunn for forskningspolitiske styringssignaler og må derfor reflekteres i porteføljens målsetninger. De tematiske prioriteringene og tverrfagligheten i porteføljen møter godt bærekraftsmålene, selv om det er utfordrende å tilrettelegge for en tilnærming som i tilstrekkelig grad ivaretar kompleksiteten og overlappingen i målene. Flere av målene krever endringer på systemnivå. Investeringer og vurderinger på innsatsområdene i porteføljen skal støtte opp om FN's bærekraftsmål.

Møteplasser, formidling og samfunnsdialog

Porteføljens prosjekter skal stimuleres til bruker- og allmennrettet formidling og utvikling av policy briefs, og det skal legges til rette for at forskningen blir debattert, formidlet og anvendt. Det bør finansieres oppsummeringer av eksisterende forskning, og legges til rette for møteplasser som for eksempel forskningsfrokoster og deltakelse med formidling av resultater i eksisterende arrangementer og konferanser. Tiltak som bidrar til kunnskapsbasert og opplyst dialog mellom forskere og politikere, myndigheter, andre samfunnsaktører og allmennheten, vil særlig prioriteres.

5 Tiltak

Investeringsmålene skal nås ved bruk av Forskningsrådets virkemidler, gjennom internasjonal samfinansiering og EUs rammeprogram. Tiltakene nedenfor viser hvordan de ulike brukermålene skal nås.

Brukermål 1: Forskere og fagmiljøer innenfor alle porteføljens tematiske områder holder høy kvalitet og deltar aktivt i internasjonalt forsknings-, utviklings- og innovasjonsarbeid.

Tiltak: Porteføljestyret investerer i og gir råd om tiltak for å styrke kompetanse og kapasitet innenfor porteføljens fagområder og fremme tverrfaglig forskning av høy kvalitet.

Egen portefølje:

- Investere i de kvalitativt beste prosjektene innenfor de tematiske områdene.
- Bidra til å bygge fagkompetanse og kapasitet innenfor porteføljens temaområder.

Andre styrer/administrasjonen:

- Utvikle infrastruktur for tverrfaglig samfunnsvitenskapelig forskning innenfor porteføljens områder.
- Øke investeringene til forskning på innovasjon i offentlig sektor og samfunnssikkerhet.

Tiltak: Porteføljestyret vil gi råd for å stimulere til internasjonalt samarbeid og økt returandel fra Horisont Europa.

Egen portefølje:

- Gi råd om deltagelse i internasjonalt og nordisk forsknings- og innovasjonssamarbeid og arbeidsdeling mellom nasjonal og internasjonal arena.
- Investere i prosjekter med internasjonalt samarbeid.
- Investere i tiltak som bidrar til internasjonale nettverk.

Andre styrer/administrasjonen:

- Stimulere forskningsmiljøene til deltagelse i EUs rammeprogram Cluster 2 og 3 (Forskningsrådets adm.).

Brukermål 2: Forsknings- og innovasjonsmiljøer samarbeider på tvers av fag, og med offentlig sektor, om kunnskapsutviklingen og løsninger på samfunnsutfordringene.

Tiltak: Porteføljestyret investerer i samarbeids- og innovasjonsprosjekter.

Egen portefølje:

- Investere i tverrfaglige prosjekter innenfor porteføljens temaområder.
- Investere i samarbeids- og innovasjonsprosjekter med offentlig sektor, både statlig og kommunalt nivå, og med andre sektorer.
- Samarbeide med andre porteføljer om brede tematiske utlysninger som fremmer tverrfaglig samarbeid.

Andre styrer:

- Investere i samarbeidsprosjekter med offentlig sektor som samarbeidspartner innenfor sine temaområder.
- Investere i innovasjonsprosjekter.

Brukermål 3: Offentlig sektor jobber kunnskapsbasert for å få til omstilling og digital transformasjon.

Tiltak: Porteføljestyret legger til rette for, og investerer i, tiltak som bidrar til samarbeid, formidling og bruk av forskningsresultater i samfunnet.

Egen portefølje:

- Investere i forsknings- og innovasjonsprosjekter for omstilling og digital transformasjon, der offentlig sektor deltar aktivt i prosjektgjennomføring og implementering.
- Investere i nettverksprosjekter.
- Legge til rette for kunnskapsformidling mot offentlig sektor.
- Analysere og løpende vurdere Forskningsrådets innsats rettet mot offentlig sektor.
- Gi råd til andre porteføljer om hvordan offentlig sektor bør inkluderes i deres portefølje.

Andre styrer:

- Inkludere offentlig sektor i sine porteføljeplaner, investeringsplaner og tiltak.

Brukermål 4: Offentlig sektor utvikler nye samarbeidsformer, på tvers av nivåer og sektorer, som bidrar til mer helhetlige løsninger på komplekse samfunnsutfordringer.

Tiltak: Porteføljestyret investerer i prosjekter og tiltak som utvikler nye samarbeidsformer på tvers av nivåer og sektorer.

Egen portefølje:

- Investere i samarbeids- og innovasjonsprosjekter som utvikler kunnskap om nye samarbeidsformer.
- Investere i samarbeids- og innovasjonsprosjekter som eksperimenterer med nye samarbeidsformer.
- Investere i forprosjekter og nettverkstiltak bl.a. for å mobilisere og kvalifisere offentlig sektor til ledelse/deltakelse i innovasjons- og samarbeidsprosjekter.

Andre styrer:

- Inkludere offentlig sektor i sine porteføljeplaner, investeringsplaner og tiltak.

Brukermål 5. Offentlig sektor legger til rette for omstilling i samfunnet gjennom et godt samspill med næringsliv, sivilsamfunn og innbyggere.

Tiltak: Porteføljestyret investerer i prosjekter og tiltak som utvikler kunnskap som bidrar til nødvendig omstilling i samfunnet.

Egen portefølje:

- Investere i kunnskapsutvikling som offentlig sektor nyttiggjør seg av i arbeidet med omstilling i samfunnet.
- Investere i samarbeids- og innovasjonsprosjekter der offentlig sektor samarbeider med andre aktører i samfunnet om nye løsninger på samfunnsutfordringene.
- Investere i samarbeids- og innovasjonsprosjekter som inkluderer bred brukermedvirkning.
- Investere i offentlig-privat samarbeid gjennom etterspørselsdrevet innovasjon og støtte til innovative anskaffelser.

Andre styrer:

- Inkludere offentlig sektor i sine porteføljeplaner, investeringsplaner og tiltak.

Brukermål 6: Sivilsamfunn og innbyggere har tillit til forskning, de deltar i kunnskapsutviklingen og er med på å skape innovative og bærekraftige løsninger.

Tiltak: Porteføljestyret investerer i prosjekter og tiltak som fremmer medvirkning og interesse for kunnskapsutvikling.

Egen portefølje:

- Investere i prosjekter med relevant brukermedvirkning.
- Sikre at forskningsmiljøer formidler kunnskap til allmennheten i form av populærvitenskapelige fremstillinger, deltar i den offentlige debatten og arrangerer åpne konferanser.
- Arrangere forskningsfrokoster.
- Lyse ut nettverksmidler som bidrar til å styrke brukermedvirkning i forskning.

Andre styrer:

- Inkludere brukermedvirkning i sine prosjekter og tiltak.

Brukermål 7. Politikere og offentlig forvaltning har tillit til forskning og gjør bruk av kunnskap for politikkutforming og virkemiddelutvikling innenfor porteføljens forvaltningsområder.

Tiltak: Porteføljestyret investerer i prosjekter og tiltak innenfor relevante temaområder for politikktutforming.

Egen portefølje:

- Investere i prosjekter som utvikler kunnskap i bredt som danner en kunnskapsbase for myndighetene.
- Investere i prosjekter som utvikler kunnskap om dagsaktuelle problemstillinger (eks. Covid 19).
- Legge til rette for formidling rettet mot politikk- og virkemiddelsutvikling.

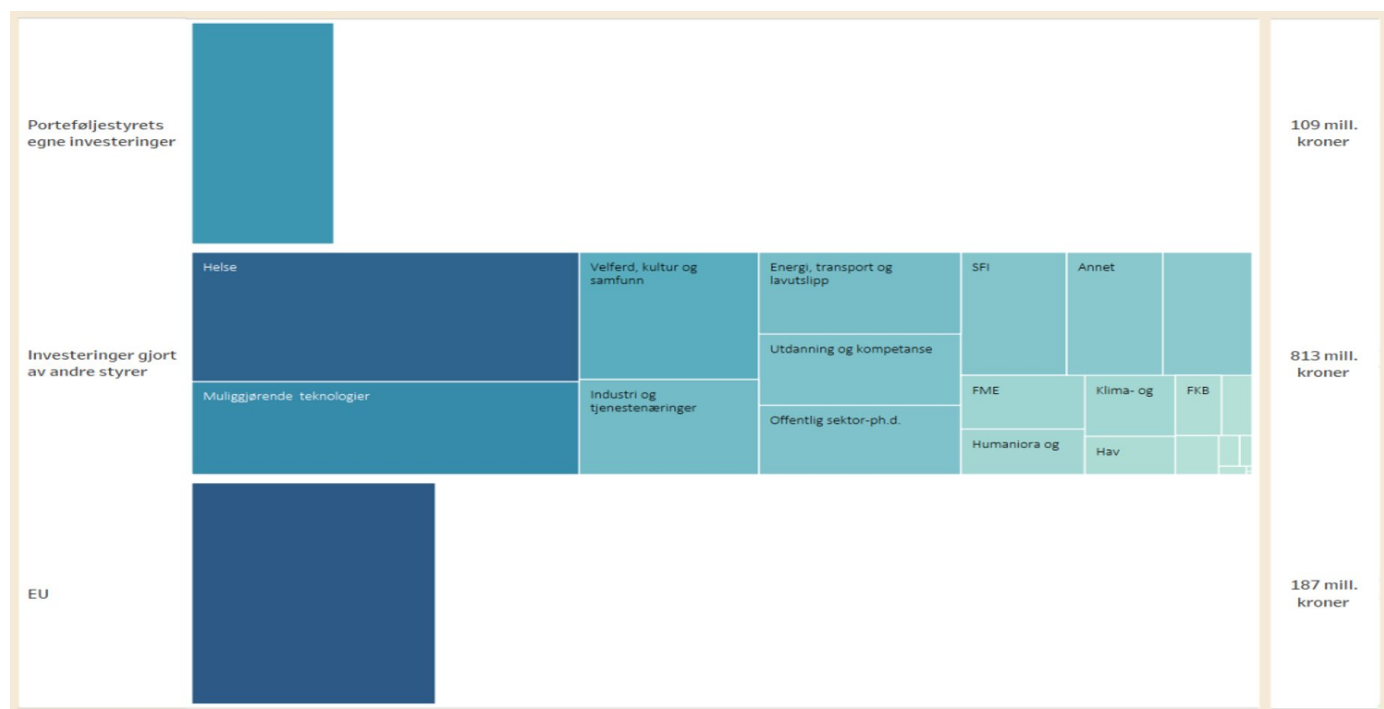
Andre styrever:

- Bidra inn til porteføljens politikkområder.

Figur 4 viser porteføljens FoU innsats fordelt på investeringer med egne midler og investeringer i andre porteføljer, samt innsatsen i EU-bidragene.

Figuren viser at DEMOKRAT-porteføljens egne investeringer utgjør om lag 10 prosent av porteføljen. De største bidragene fra andre porteføljers investeringer kommer fra Muliggjørende teknologier, Helse, Velferd, kultur og samfunn og Industri og tjenestenæringer. Det er to årsaker til at andre porteføljestyres investeringer utgjør så stor andel av innsatsen på området. Hovedårsaken til dette er at fornyelse og innovasjon i offentlig sektor, er en strukturell utfordring som mange av porteføljene adresserer. I tillegg er det temaområder i porteføljen, særlig samfunnssikkerhet og demokrati, styring og forvaltning, hvor DEMOKRATs porteføljestyre har ansvar for den sektorovergripende forskningen, mens andre porteføljestyre finansierer forskning innenfor sine sektorområder.

Det er viktig å utvikle samarbeid med porteføljestyre som har tilgrensende ansvarsområder og tematikk.

Figur 4. De relative bidrag til den totale porteføljen for Demokrat for året 2020.

6 Forventede resultater, virkninger og samfunnseffekter

Porteføljestyrets investeringer i prosjekter vil gi resultater (output). På lengre sikt vil de samlede investeringene ha virkninger (outcome) og samfunneffekter (impact). Resultater, virkninger og effekter forventes å henge sammen (effektkjede), slik det er illustrert i figur 1 (side 4). Porteføljens resultater, forventede virkninger og effekter gir grunnlag for porteføljestyrets vurderinger og beslutninger om nye investeringer.

6.1 Forventede resultater (output)

Porteføljen bidrar med *resultater* til den nasjonale og globale kunnskapsbasen, gjennom blant annet publisering, forskningsbasert undervisning og annen formidling som foregår i prosjektene.

Prosjektene som finansieres, skal stimuleres til bruker- og allmennrettet formidling og utvikling av policy briefs, og det skal legges til rette for at forskningen blir debattert, formidlet og anvendt. Porteføljestyret vil særlig prioritere tiltak som bidrar til kunnskapsbasert og opplyst dialog mellom forskere og politikere, myndigheter, andre samfunnsaktører og allmennheten.

Indikatorer på resultater fra de enkelte FoU-prosjektene kan telles som antall publikasjoner, antall rekrutteringsstillinger, antall avlagte doktorgrader, antall unge prosjektledere i porteføljen, grad av tverrfaglig samarbeid, nasjonalt og internasjonalt samarbeid og involverte fag- og forskningsmiljøer.

Forventede faglige resultater er flere forskningsprosjekter i internasjonal forskningsfront, mer samarbeid på tvers av fagområder og sektorer, større bredde i faglig, teoretisk og metodisk tilnærming i forskningen, økt rekruttering til forskningsfeltene og økt forskningsbasert innovasjon i offentlig sektor.

Forventede strukturelle resultater er økt nasjonalt og internasjonalt samarbeid og nettverk, økt likestilling og mangfold i forskningssektoren, økt deltakelse av brukere i forskningen, synlige bidrag fra forskningen i samfunnsdebatten og mer målrettet formidling av forskningsresultater.

6.2 Forventede virkninger (outcome)

Det forventes at resultatene av porteføljens prosjekter blir tatt i bruk og får *virkninger* for brukerne, som på lengre sikt vil ha effekt på utviklingen av offentlig sektor og samfunnslivet generelt, inkludert de fagområdene porteføljen dekker. Hvert prosjekt er et steg innenfor en større resultatkjede fra forskning, til anvendelse av kunnskap i samfunnet.

Virkninger av porteføljens innsats må så langt det er mulig, operasjonaliseres gjennom å utvikle gode indikatorer som kan følges over tid. Porteføljeanalysen gir en oversikt over porteføljens omfang og innretning. I tillegg trenger vi supplerende kartlegginger, evalueringer og kunnskapsoppsummeringer som gir grunnlag for analyser av porteføljen, og som kan ligge til grunn for porteføljestyrets vurderinger og beslutninger om nye investeringer.

Indikasjoner på virkninger av investeringene kan for eksempel være om forskerne deltar i rådgivende grupper og organer for offentlig sektor og næringslivet, og om de deltar i internasjonale kunnskapsprosesser og på ulike samarbeidsarenaer. Langsiktige virkninger vil også være økt

forskningskapasitet og kompetanse i forskningsmiljøene, som igjen gir en kunnskapsmessig beredskap for å kunne svare på aktuelle problemstillinger og samfunnsutfordringer.

I offentlig sektor vil indikasjoner på virkninger blant annet være i hvilken grad forskningsresultatene tas i bruk i politikkutforming, i forvaltningsutvikling og i konkrete utviklings- og innovasjonsprosesser i offentlig sektor. Det kan for eksempel handle om forbedrede tjenester, verktøy, produkter, rammeverk og organisasjonsmodeller. Andre forventede virkninger av innsatsen er økt forskningskompetanse i sektoren, økt deltakelse fra offentlig sektor i forskning og innovasjon, og økt samarbeid og samspill mellom offentlig sektor og andre aktører, herunder næringsliv og sivilsamfunn.

6.3 Forventede samfunnseffekter (Impact)

Denne porteføljen adresserer komplekse samfunnsutfordringer som berører store deler av offentlig sektor, næringsliv og sivilsamfunn, direkte og indirekte. Det forventes at investeringene i porteføljen bidrar til økt kunnskapsgrunnlag for å møte porteføljens fem samfunns mål (se kapittel 3.1).

Det er utfordringer knyttet til måling av samfunnseffekter av forskningsinnsatsen. Dette fordi samfunnseffektene ikke kan føres direkte tilbake til investeringer fra den enkelte portefølje, men vil være resultat av mange forskjellige utenforliggende faktorer. Ambisjonen er likevel å kunne identifisere noen sannsynlige samfunnseffekter av porteføljens investeringer. For å kunne si noe om effekter, er det også behov for å gjennomføre evalueringer og ulike typer kunnskapsoppsummeringer som gir grunnlag for analyser av porteføljen. Forskningsrådet har blant annet erfaring med analyser som fanger opp effekter av forskningen, kalt "Lange spor"-analyser, som gir mulighet for å vurdere samfunnseffekter innenfor for eksempel et avgrenset forskningsfelt.

7 Finansiering

Utfordringene som DEMOKRAT-porteføljen skal bidra til å løse, er komplekse. Det må være samsvar mellom ambisjonsnivå (virkninger og samfunnseffekter) og tilgjengelige ressurser.

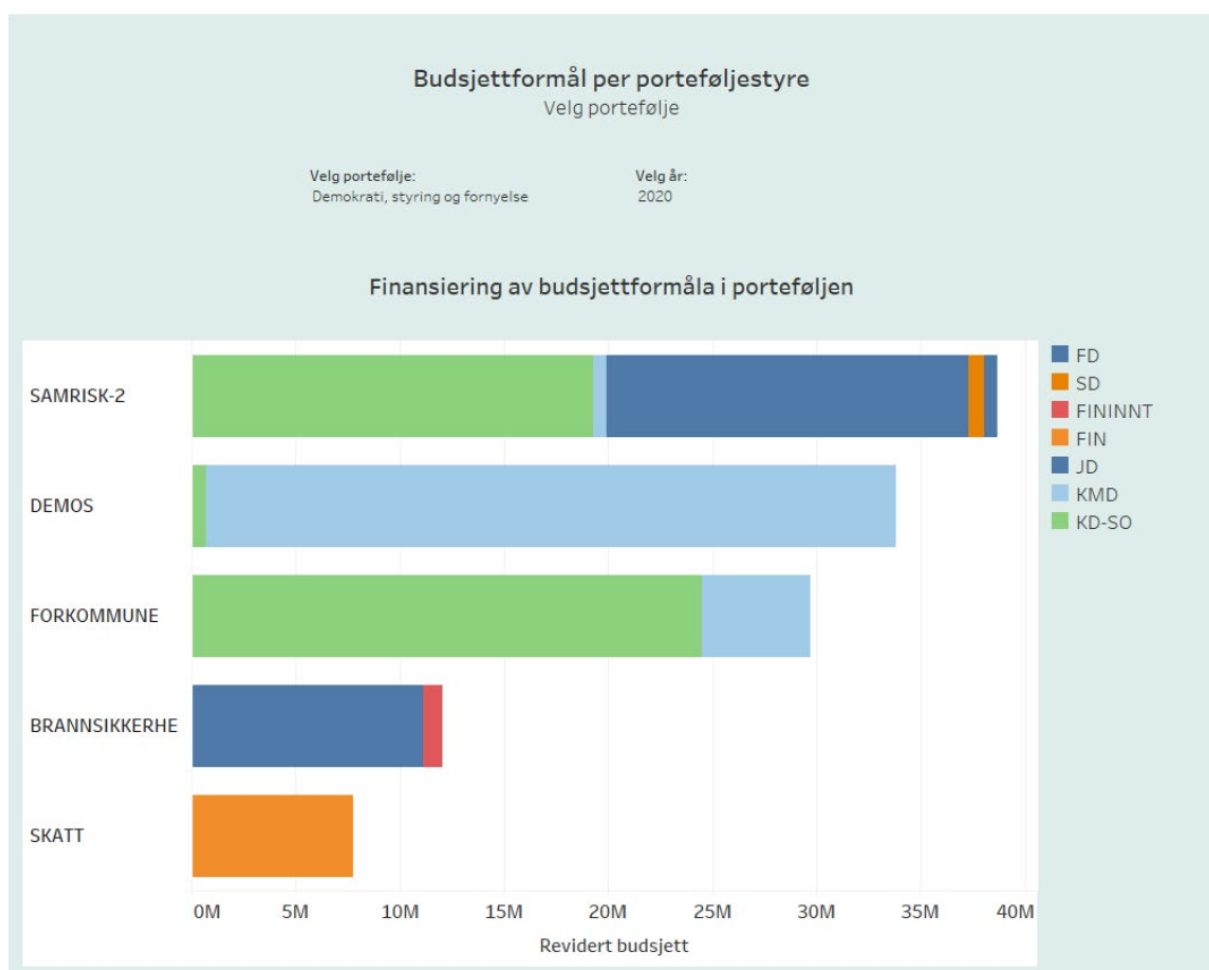
Det er i første rekke Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Finansdepartementet som har sektoransvar for forskningen, og som finansierer forskningen knyttet til den målrettede innsatsen. I tillegg bidrar Kunnskapsdepartementet med finansiering av det som er sektorovergripende. Innenfor DEMOKRAT har det vært behov for å bygge forskningskapasitet og kompetanse i bredt. I tillegg har det vært sektorspesifikke spørsmål som har krevd mer avgrensede utlysninger innenfor en gitt tematikk.

Tabellen nedenfor gir en oversikt over porteføljens inntekter og ulike finansieringskilder i 2021, samlet og for de ulike budsjettformålene. Dette gir et grunnlag for å vurdere måloppnåelse sett i forhold til budsjettammer.

Porteføljens finansieringskilder i 2021	Totalt hver fin. kilde	Samfunns-sikkerhet	Demokrati, styring og forvaltning	Forkommune	Skatt	Makroøkonomi
Finansdepartementet	24 000				9 200 000	15 000
Forsvarsdepartementet	1 0000	1 000				

Justis- og beredskapsdepartementet	27 004	27 004				
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	44 042	968	37 974	5 100		
Kunnskapsdepartementet	53 929	24 249	814	24 056		4 810
Samferdselsdepartementet	1 000	1 100				
Totalt disponibelt budsjett i 2021	151 400	57 071	38 788	29 156	9 200	19 810

Samlede inntekter for 2021 er i overkant av 151 mill. kroner.

Vedlegg: Illustrasjon av investeringslogikken som ligger til grunn for porteføljeplanen

For oversiktens skyld er det i illustrasjonen brukt korte, stikkordsmessige formuleringer.
Se teksten for fullstendige beskrivelser.

